

TÓTH LÁSZLÓ

Feljegyzések, körülmények, megfontolások

Önélet – külnézetből (részlet)

„Az öregségnek egy ajándéka van. Vissza tudsz nézni.”
(Temesi Ferenc)

Hogyan lett Évából Kati

T. tizenhárom éves volt, illetve akkor még nem is T. volt, hanem V. (l. erről mássutt), amikor – ki tudja, milyen indításból-ihletésből – 1962. október 9-én maga elé tett egy fekete, keménytáblás, nagy alakú (A/4-es) vonalas füzetet, és a legelső lapjára felírta legeslegelső verse címét: *Vége a szünidőnek*, s bár fogalma sem volt, hogy mit kellene (lehetne) erről – illetve e cím alá – írnia, konok¹ elhatározással belekezdett mégis. Ha pedig egyszer belekezdett, innentől kezdve – az „Írok, írok, írogatok / de hiába írogatok, / írásomnak nincs hatása” villanatnyi megvilágosodását, reményt keltő beismerését követő két-három éves megszakítás után – egészen érettségiző koráig ebbe rótta a tőle telhető legszebb betűivel az elején elsősorban az iskolában belé (beléjük) sulykoltakat visszhangzó kezdetleges klapanciáit, békeharcos, s Lenin elvtársunkat és a „hős kubai népet” is megéneklő nyögdecseit. Igaz, később témaválasztásának bővülését már különböző lánynevek, éledező nemisége plátói sóvárgásai, szereppróbálgatásaival is formálódó kialakulatlan személyisége édes-keserű busongásai, a világban való jelenlétének önérzetes ifjonci kinyilatkoztatásai és a legrémesebb kamaszos filozofálgatások áriái is jelzik.

Arra persze T. már nem emlékszik, s naplója és életének különböző írásos dokumentumai, továbbá egyéb lenyomatai egyberendezőjeként magam sem tudtam ez idáig kideríteni, hogy a versírásnak merészen nekivágó legénykénk olvasott-e már verset korábban is, azonkívül, hogy legfeljebb mint szigorúan iskolai tananyagot, ha egyáltalán... Bár a *János vitéz* és *A didergő király* meg az *Öreg néne őzikéje* azért fel-felrémlik neki valahonnan a múlt ködén át, bár ezek nem igazán voltak igazi verseknek tekinthetők, lévén hogy az első elbeszélő költemény

¹ Vagy inkább vak?

inkább, a másik verses mese, a harmadik pedig bármelyik oldalról... – azaz se innen, se onnan, sem sehonnan – nézvést sem... Ugyanekkor viszont attól, hála az égnek, megkímélte a sors, lévén akkor még nem érte el az iskolás kort, hogy az olyan vörös zöngemények támadják kifejlődőben levő szépérzékét, amilyenel, például, a nála egy-két évvel idősebb kisiskolásokat traktálta az akkori csehszlovákiai magyar gyermeklap, mely címlapján ekképp búcsúztatta a Nagy Generálisszimusz az emberiség újabb nagy, múlt századi dicsőségére Közép-Európát lehengerlő ötvenes évek derekán: „Meghalt Sztálin, / szívünk vigyázzban áll...” De ha – nem tudva persze, mások túléltek-e eme mélységes gyászukat – szerencsére maga már nem is találkozhott annak idején ezzel a gyöngyszemmel, utólag teljes bizonyossággal megállapítható, hogy igazából T. első Költeményei sem estek messze tőle (így, nagy *K*-val, mert a nagy *K* itt, szerintem, a legnagyobb mértékben indokolt)...

S naná, hogy még rögtön iménti szünidőbúcsúztatója napján bekerült említett füzetébe második verses 'csinálmánya', *A gyárban* is! Ráadásul e lendülete vagy két teljes hónapig, november 31-ig kitartott, amikor is a költészet és a jó ízlés ellen elkövetett merényeinek s merényleteinek kezdeti sora az *Elmúlt az ősz* című akármijével hál' istennek meg is akadt.

Igen ám, csakhoggy – mint később bebizonyosodott – Sorsa igazítójának egyéb szándéka is lehetett vele (bár ennek okát máig homály fedi), s időközben nevet is váltva, tehát a *V*-t a *T*-vel cserélve föl, szinte napra pontosan három év múlva, 1965. november 10-én újra eresztetni kezdett a töltőtolla, és megint kicsöppent belőle egy, a versre csupán a sortördelésével emlékeztető valami, az *Éva*. Így *T*. említett füzetét is ezzel folytatta, melybe az elkövetkező két esztendőben, 1967 augusztusáig többtucatnyi, kezdetben a költészet és a tehetség legkisebb jelét sem mutató, minden eredeti gondolatot és meglátást nélkülöző, közhelykatalógusnak, klapanciaismételgetésnek minősíthető *akartság* került, s a későbbiekből is csak a halálos elszántság és a mindenáron *költeni* akarás penetráns izzadságszaga üt ki legfőképpen. Igen jellemző elvakult hebehurgyaságára már rögtön ez új folyamat indító, bárgyúságában is utolérhetetlenül komikus szösszenete, mely így kezdődik: „Csupán négy betű...” Ráadásul a cím és az első sor közti ellentmondást is csak jóval később, talán néhány hónap múlva vette észre, de még ettől sem esett kétségbe és nem hajította az opust oda, ahova való: a szemétkosárba, hanem hősi-es elszántsággal, sietve kijavította a címét a négybetűs *Katira*. De hogy ki volt Éva, aki a versírás múzsáját hosszú szünet után újból előcsalta *T*-ben, akiről „könyveket tudott volna írni”, később pedig Vali, aki másodikos középiskolás korában, beszkideki sítáborukban „ejtette rabul szép szemével”, meg még néhányan: az Ilonák, a Zsuzsik és a ki tudja már, milyen nevűek, fogalma sincs: alakjuk, személyük, emlékük rég kiveszett belőle, bár nem tagadja, valószínűleg igen fontos személyiségalkító szerepük lehetett, miként az irántuk rendre fellángoló plátói

szerelmének – akár annak könnyörtelen elutasításával – is érzelmi élete kialakulásában, formálódásában és gazdagodásában. Ilyképpen ma már egyedül Katit gondolja csak úgy-ahogy azonosíthatónak, aki viszont – ma már bizony tudható – csupán addig volt fontos a számára, amíg viszonzatlanul imádhatta, ám amikor váratlanul, őt magát lepve meg a legjobban, az egész világ előtt teátrálisan demonstrált érzelmei hirtelen viszonzásra találtak a lány részéről, néhány kínos *esemény* után fejvesztve próbált menekülni tőle, s évtizeddel később is, már érett fejjel nemkülönben kínos bonyodalomként élték meg újbóli összegabalyodásukat.² De a versekről – második, ezúttal már vehemensebb és az elsőnél is tartósabbnak bizonyuló, ellene irányuló támadásuk, pontosabban: a versek elleni második dühödt rohama után – már nem mondott le többé, aminek egyetlen eléggé meggyászolhatóan áldozata lett: a költészet maga.

A jövő zenéje?

Pedig ekkor, 1966-ban, T. már küldözgetni is elkezdte förmedvényeit egy-egy lapnak, legkorábban s mindenekelőtt az egyik járási újságnak,³ ahol, máig lemoshatatlan szégyenére, hamarosan révbe is ért közülük az egyik, a „Téged kereslek” monomániáját ócska slágerekbeli és magyarnóta-klisékkel telepakoló érzelmi magömlése. Bár nem ez volt T. első megjelent írása, melyet kereken három héttel megelőzött ugyanott egy kis cikkekcskéje, melyben *Milyen lesz a jövő zenéje?* címmel azt próbálta meg kétségbeesetten körbejárni, hogy mi lesz a világgal, miután négy gombafej istene bejelentette: az 1966. augusztus 29-i San Franciscó-i koncertjük volt az utolsó,⁴ s hogy lesz-e, lehet-e élet (zene) a Földön, illetve milyen élet (zene) lesz (lehet) a világon a Beatles után? Egyébként mai ésszel is teljesen hihető T. akkori kétségbeesése, mellyel többszörösen – több felől – is zárt világába valamelyest a szabadság fuvallatát hozó Beatles felbomlásának hírére fogadta, s melyet legalább akkora katasztrófának tartott az emberiségre nézve, mint a bibliai özönvizet. Úgy tekint(het)ett ugyanis akkoriban Johnra, Paulra, Geogra, Ringora, mint a testvéreire, akikkel valamilyen rejtett vérségi kapcsolat köti össze, vagy még inkább, mint négy különböző, ám a zenéjükben mégiscsak egyesülő és egy-

² L. erről T. *Novella* című kisnovelláját 2022-es prózakötetében, *A világ közepében*.

³ Hadd ne nevezsem meg itt – T. naplójának s egyéb feljegyzéseinek és leveleinek egyberendezőjeként – a szóban forgó újságterméket, ezzel is segítve megakadályozni, hogy a feledés jótékony homályából újból napfényre kerüljenek...

⁴ Persze, később kiderült, ez nem ment ilyen egyszerűen, s – új lemezfelvételeiken túl – felbomlásuk is elhúzódott még egy ideig. A valóságban a Beatles 1969-ben tartotta utolsó koncertjét az Apple stúdió tetején, s noha a B.-fiúk még dolgoztak egy-két lemezükön, 1970-ben ténylegesen is feloszlottak.

ségesülő megtestesülésére. Érdekes viszont, T. a Gördülő Kövekre már nem volt annyira vevő, s Mick Jaggerékkal nem sikerült oly mértékben egy hullámhosszra kerülnie, mint Lennonékkal (Jaggerék túl kemények, túl vadak voltak akkori finomka lelkének, és a Rolling Stones-ben sokkal több minden taszította, mint vonzotta). Igazából Lennonékkal csak a sydney-i Gibb fivérek – Berry, Maurice és Robin – Bee Gees-e tudott versenyre kelni benne (talán azért is, mert akkori lemezeik tanúsága szerint az időben őket is megérintette a liverpooli gombafejek hatása). Ám ha már itt tartunk, naplóinak, leveleinek, egyebeinek egyberendezőjeként nem értem, a Mick Jaggeréknél is agresszívabb, s koncertjeiken a gitárjaikat összetörő Who együttes hogy vehette le T.-t – aki ekkor még, tudvalevően V. volt – a lábáról. Bizonyára ebbe – legalábbis vélte sokáig – a ritka poétikus, illetve metaforikus című beat-, ill. rockoperájuk, *A vak szeme világa* is belejátszhatott, melyet a beat ez időbeni nagy korszakának ezer más zenéjével együtt a Szabad Európa Rádió recsegő-ropogó-sípoló, elhalkuló-fölerősödő közvetítéseiből töltötték meg Cseke László (Ekecs Géza) felkonfjaival kamaszévei nagy részét. A gond csupán az, hogy magam, midőn T. fentebbi iratainak egybeszerkesztésével bajlódtam, sehogy sem tudtam – hiába Wikip., hiába *gugli* – a Who együttes eme rockoperájának a nyomára bukkanni, sőt, az is lehet, hogy Pete Townshendék nem is írtak rockoperát ezzel a címmel (vagy a *Tommy* lenne az? – még ha az 1969-es is), s csak akkori ifjuncunk emlékezete költötte bele ezt a fantasztikus zenei és költői élményét kamasz- vagy talán posztkamaszkori *dúlt* napjaiba. Pedig e sorok közreadásakor szemernyi kétségem sincs afelől, hogy T. anno bő részeket hallott e műből, s bizonyos, hogy ez a cím is elhangzott annak idején Cseke László hangján a Szabad Európában, mi több, az sem kevésbé az, hogy egy bizonyos életkor elmúltával már nem tudható, hogy az ember – vagyis ez esetben T. – a benne élő valóságnak mely részét költötte hozzá a tulajdonképpeni, azaz a *kinti* valósághoz. Már ha van egyáltalán ilyesmi, azaz ha van egyáltalán 'tulajdonképpeni valóság'. No de akárhogy is, azaz akár valóságos, akár képzeletbeli élménye volt T.-nek *A vak szeme világa*, az annyira megfogta őt, hogy húszéves korában még verset is írt ezzel a címmel („A Who együttes beatoperája közben”).⁵

De előre is szaladtam T. feljegyzéseinek mostani egyberendezésekor kicsit az időben, homályban hagyva, hogy mindez – és minden? – az Illés zenekarral kezdődött, mely pont jókor és időben alakult meg ahhoz (lassan-lassan közelítve a későbbi végleges felállásához), hogy hajdani ifjuncunk bennük találja meg magát, illetve hogy akkor már szinte delíriumosan keresgetett-építgetett személyiségéhez kivegye belőlük (is) mindazt, amit majdani magához felhasználhatónak vélt. S valószínűleg aligha lehetett groteszkebb látvány annál, amint a hatvanas évek derekán már fel-felhorgadó önéretű (nagy)kamaszként, de délutánonként még

⁵ Ami viszont mégiscsak a *Tommy*t valószínűsítheti...

az azóta már rég kisszárított és betemetett izsai Homokos partjáról hajtva haza a libáikat, T. önfeledten üvöltözte bele a maga mutáló hangján a Kiskertalja álmos csendjébe, hogy „Légy jó kicsit hozzám, / Engedd, hogy menjek – Ne menj el!”, meg hogy „Még fáj... fáj... fáj...” a falujukba az 1947-ben kitelepítettek helyébe Békéscsabáról⁶ beköltözött szomszédai, Stefánik néni meg Botyánszky néni nagy megrökönyödésére...

Fekete báránként

Hol s mikor kezdődhetett T. életében az irodalom vonzása, mikor s mitől alakult ki benne a készítés az írásra, mely aztán, jelek sora szerint középiskolás korba érve olyan erősnek bizonyult, hogy minden különösebb íráskészség és kifinomultabb ízlés, illetve nyilvánvaló irodalmi műveltség nélkül is erőltetett verses klapanciái tucatjaival íratta vele tele iskolai füzetének lapjait – nehezen deríthető ki már. Az írásnak való nekifeszülései, a verssorokba erőszakolt betűkkel való küzdelmei első nyomait kétségtelenül a már emlegetett nagy fekete füzetének tizenhárom évesen papírra került szégyenfoltjai jelentik, s valószínűleg ezzel magyarázható hetedikes-nyolcadikos általános iskolás kora magyarórai magánszáma is 1962–1963-ban, amikor házi feladatként Mikszáth Kálmán *A fekete bárány* című elbeszélését kellett, úgymond, dramatizálniuk. Hogy ilyen feladatot kaptak annak idején, T. soha nem értette, s nem értem – naplójegyzetei és egyéb feljegyzései egyberendezőjeként – én sem, sőt igazából azzal sem volt osztálytársaival együtt tisztában, hogy mit is jelenthet maga a szó: dramatizálás, azt sem tudva: eszik-e vagy isszák?⁷ Ősz lehetett vagy tél, akkor már a kiskertaljai házukban laktak, ahol takarékoság miatt csak a *tisztakonyhát* a szülei hálószobájával összekötő fürdőszoba kis péterkályhájában szoktak estefelé bedurrantani (neki a konyhában jutott fekhelyül egy vaságy, amely néhány évvel korábban az izsai általános iskola igazgatói szobájából újdonsült nevelőapjával került oda), s az ontotta melegét a nyitott ajtókon át a konyha meg a szoba felé is. A kályhán kívül pedig még egy kis asztalka is volt szűköske mosdójukban székkal, olvasólámpával, mely-

⁶ A helynév itt bizonytalan, ti. falujukban a Magyarországról kitelepítettek helyébe onnan átköltözött szlovákokat mind a *csabaiak* gyűjtőnévvel illették...

⁷ Ezzel kapcsolatban érdekes összefüggésre bukkantam – T. feljegyzéseinek egyberendezőjeként – a minap későbbi barátja és nemzedéktársa, a nála mindössze egy évvel idősebb Grendel Lajos egyik interjújában, aki elmondta, hogy általános iskolás – szlovákiai magyarul: alapiskolás – korában egy Mikszáth-novellának kellett leírniuk a tartalmát, illetve a cselekményét, s „egy kicsit elemezniük” is. Ami ugyanabban az időben, illetve az előző tanévben lehetett, ám az ő feladatuknál így, úgymond egészen más a leányzó fekvése, azaz az teljesen világos és érthető lehetett a számukra... L. in Cs. Liszka Györgyi: *De kellemetleneket tudsz kérdezni, Györgyi!* In uő: *Ezüstszálon*. NAP Kiadó, Dunaszerdahely, 2003, 82. p.

nél tanulgatni, olvasgatni szokott esténként – akkor még nem voltak a televízió foglyai, és nem is kapcsolták be minden este, igaz, nem is volt még mindennap adás... Így hát T. akkor is ott bújta – hogy valamit is megtudjon a dramatizálás rejtélyeiről – a Benedek Marcell szerkesztette *Magyar Irodalmi Lexikon* valami *is-teni dramaturgiának* köszönhetően matematika–fizika szakos nevelőapja könyvei közt fellelt, megfelelő kötetét, miután az iskolában ezt a házi feladatot megkapták.⁸ Mindenesetre T. – feljegyzései szerint – kellő időben el is készült a kérdéses házi feladattal. Igaz, sokat küszködött azzal, hogyan rendezze és népesítse be *A fekete bárány* „színpadát”, milyen szereplők szájába adja és miként szervezze meg a mikszáthi történetet kibontó és előrevivő szöveget (narrátorként például még egy, az eredeti *mesében* nem szereplő falusi öregasszonyt is be kellett iktatnia e célból a jelenetbe) stb. Amikor azonban másnap, magyarórán, fel kellett olvasniuk a dolgozatukat, megdöbbenésére, mindenki az elbeszélés tartalmát írta le, míg az ő lelkiismeretesen értelmezett dramatizálása – egyszerűen, ám a valóságnak megfelelően fogalmazva – közröhej tárgya lett. Amit még az is fokozott, hogy amikor annak felolvasása után újból visszahuppant a székére, magyar szakos osztályfőnökük kérdésére, hogy „Mi volt ez?!”, ülve vetette oda, hogy: *dramatizálás*, amit a tanító elvtársnő kért, mire az elvörösödött arccal odarohant hozzá, és a fülénél fogva húzta ki őt padjából példátlan szemtelensége miatt. Mivel azonban T. kora ifjúságától az a fajta volt, hogy minden kellemetlenséget, rossz élményt, kudarcot, megaláztatást igyekezett a maga okulására és hasznára fordítani, így az iménti eset is arra volt jó a számára, hogy egy életre megtanulja: az, hogy feladatunkat a saját képességeink és tudásunk legjobb szintjén becsületesen elvégezzük, illetve az, hogy ezzel kapcsolatban nyugodtan tükörbe nézhessünk és a nagy(obb) elszámolásoknál is egyensúlyban tudjunk maradni magunkkal, sokkal fontosabb mások elismerésénél. Igaz, ennek tudatosításához kitűnő tanítómestérére talált a nagyapjában is, aki a maga egyszerű és keresetlen módján igyekezett fogékonyra tenni őt a természet farkastörvényei és az emberi tartás mindenekfölött-valósága iránt. Így akkor is, amikor T. tíz- vagy hány évesen egyszer ríva rohant haza oltalmat keresve a való világ megpróbáltatásaival szemben, s a nagyapja megkérdezte tőle a maga egyszerű módján, hogy: „Mit nyísz, kölök?”, mire ő, ha sajnálatot nem is, legalább sóhajtásnyi szánalmat remélve tőle, panaszosan elszipogta, hogy megverték. Mikor pedig azt is közölte, hogy ki, a rákövetkező pillanatban akkora pofont kapott a nagyapjától, hogy egyszeriben a földön találta magát. Eleinte persze nem is értette, hogy miért ilyen kegyetlen hozzá nagy-

⁸ Nem lehet, hogy valahol itt kezdődött T.-nek a színház, a színjátszás, a dráma és a dramaturgia iránti érdeklődése, amely végül később néhány évre a komáromi Magyar Területi Színház akkoriban épp a Duna-soron levő székházának dramaturgi, illetve színházi titkári szobájába is beültette?

apja képében (kezével?) a sors, mígnem aztán hirtelen, megvilágosodásszerűen ráeszmélt: de hát az illető pajtása egy évvel fiatalabb, mint ő! Ráadásul még ő ment panaszkodni, ahelyett, hogy megvédte volna magát, illetve megpróbált volna méltó módon helytállni az adott helyzetben (küzdelemben), ahogyan az az ő korában már egy fiúgyermektől okkal-joggal elvárható (illetve elvárható lett volna). Elég az hozzá, hogy T. életében a legjobb iskolának bizonyult nagyapja kissé talán kemény, de célravezető pedagógiai módszere, melynek köszönhetően később minden esetben mind stratégiailag, mind taktikailag igyekezett úgy intézni a dolgait és rendezni a konfliktusait, hogy azok már soha nem fenyegették őt a tettelegesség veszélyével... És siránkozni sem siránkozott többé olyasmi miatt – egyszerűen méltóságán alulinak tartotta volna –, ami csak és kizárólag rajta múlt.⁹ (És máig hálás a nagyapjának azért pofonért, mely először döbbsentette rá, hogy a „jajgatás”, ha bizonyos értelemben „célravezető” is olykor, igazából a megalázkodás jele, sőt mindegyikért csak hálás lehet, amit tőle vagy az apjától kapott – nem volt belőlük sok, de „dramaturgiailag”, „rendezőileg” mind a legjobbkor jött, és mind a legjobb helyen *csattant*; az lett volna a baj, ha *megkímélik* tőlük, ha *elmaszatolták* volna azt, amit csak a gyerek későbbi, azaz a világban való eligazodásának a kárára lehet elmaszatolni.) Így hát T. még az életben őt ért sérelmekért, megaláztatásokért sem tudja átkozni a sorsát, mert azokból is mindig tanult, azokat is mindig a maga épülésére igyekezett fordítani, s ma már tudja, ezek is mily nagy mértékben igazították a lépteit, keményítették az arcvonásait, fejlesztették az ellenállóképességét. A megalázkodás (a *nyívás*) viszont a szemében azóta is a gyengeség, a puhányság jele, és előfordulhat, véli, hogy a becstelenségé is lehet. Mércéje szerint tehát ha az embert meg is alázzák (persze, előfordult vele is gyermekkorában, s főleg virtuskodó gyerektársai részéről, felnőttektől – a jótékony, és minden esetben ártatlan viccelődéseken, nevelő szándékú ugratásokon, élcelődéseken, gonoszkodásokon kívül – igazából nem is emlékszik ilyesmire), ő maga mindenkor törekedjen rá, hogy sose alázkodjon meg (még ha porba verik is az orrát), attól pedig óva-óvakodjon, hogy másokat hozzon megalázó helyzetekbe (igaz, ezt is, azt is irtó, mondhatni, embertelenül nehéz elérni, ha egyáltalán ember számára ez utóbbi elérhető).

Röviden tehát: mi ebből az egészből a tanulság?

Nem kell rögtön elsőre felkapni a vizet, ha pedig be is szartál, legalább ne reklamozd...

Szóval, így...

---

⁹ S attól kezdve gyanakodva figyelt mindent és mindenkit, magát is beleértve, hogy – mint Bertók László mondja *Vannak nagyobb állatok* című kesernyés versében – „a seb több-e, vagy a jajgatás?”

Korszakokon át

A komáromi járási lap sűrűn közölt korszakos költői – *korszakijai?* – anno, a múlt század hatvanas éveiben mindenki más előtt K. L. és G. Á. voltak (legyen ennyi elég a nevük helyett, hogy még csak véletlenül se cirógassa meg őket T. feljegyzései révén a halhatatlanság szellője [szellentése?]), akik mellett még egész műkedvelőhad tolongott ez újság hasábjain remélt babérkoszorújukért (melyből legfeljebb csak egy sovány levélke jutott a – bablevesükbe). S bár utólag T. úgy gondolja, hogy dilettanciáik sorjázásától azért megkímélhette volna a sors... de aztán rögvest el is bizonytalanodik ezt illetően, hisz lehet, éppen az volt a célja, hogy juszt sem kíméli őt az általuk okozott megrázkódtatástól, hogy ezzel is segítségére siessen saját nyögdelmei értékének mielőbbi felismerésében. Egyvalakit azonban mégis, s rögtön első vagy második olvasásra kiemelt közülük magának. Ez volt Farkas Kálmán (amiként Arany János házi orvosát is hívták),¹⁰ akinek enyhe szürrealista beütések jellemezte versei szinte azonnal megragadtak benne, melyek közül néhány már a Tőzsér Árpád szerkesztette Irodalmi Szemlében is megjelent. Mindenesetre Kálmánnak volt egy-két darabja, amelyet T. már első olvasás után kívülről is fűjt; például a *Korszakokon mosolyogsz át* címűt (sőt úgy tudom – feljegyzései, levelei egyberendezőjeként –, még ma is zakatol benne néhány sora):¹¹ „*Fél tízkor jönnek a sárga pettyek / tízkor a rojtos sávok, / s kubista síkokra bontják bennem / a boldogságot. / Agyam hevül, / mint láng fölött hevülő lombik, / s metafizikus nyugalمام / cikázó zűrzavarrá bomlik, / szinte hallom, hogy zokog / fortyogó kínjában a nyúltagy, / az álomképek szétfolyó / ultramarin tócsába fülnek, / titkos zajok zúzzák szét a csendet, / torz alakzatok recsegnek, / az óra talán már nem is ketyeg, / csak halkán szórja szét szobámban / a hervadt szírom-perceket. / Aztán pattintott kőbaltákon látom az arcod, / korszakokon mosolyogsz át, / tüzet csiholva homlokomon.*” S mondani sem kell, hogy Kálmánnak ezt a versét is a tekintélyes pozsonyi folyóirat Vetés rovatából szúrta ki magának T. 1967 októberében, s bár akkor még nem ismerte a szerzőjét, istentelenül irigy volt rá, amiért ő már a Szemlében is szerepelhet, ami újabb elszánt kísérletekre, próbálkozásokra sarkallta őt is. Ráadásul Kálmán két számmal később, a lap ugyanazon év decemberi számában is szerepelt (bár ezekben T. épp nem talált semmi ellesni valót), sőt a következő oldalon azt a Varga Imrét is ott láthatta két szövegével, akit néhány hónappal korábban vele együtt mutatott be az Új Ifjúság, s lám, már a Szemlében is olvashatni őt (külön fájlalva, hogy a *vágyakat felcsipkedő szajkók* meg a szóban forgó poétajelölt sorstársa szeretőjének

¹⁰ Mi több, az 1980–1990-es évek táján egy magyarországi cigány költő-újságíró is egyszírtalt ilyen névvel...

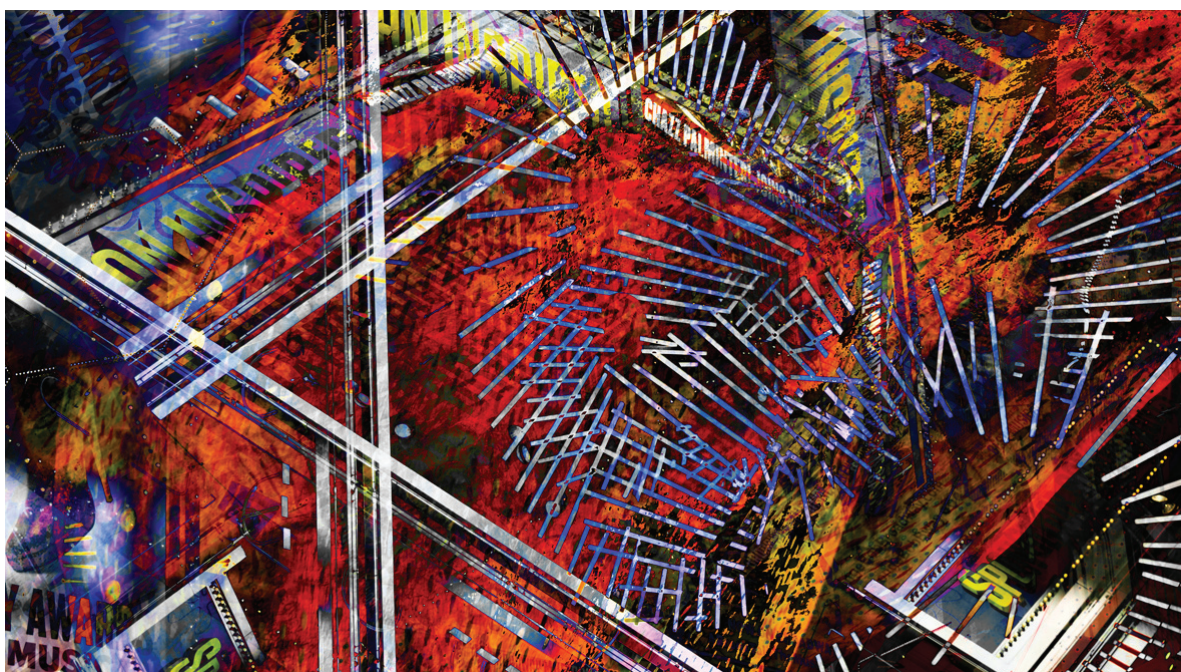
¹¹ Ezeket itt most azonnal kurziválom is...

hajában zümmögő megunt bársonyszalag nem neki jutott eszébe),¹² miközben ő még rendre kapogatta – a mából visszanezve: hál’ istennek – Tőzsér elutasító leveleit. Egyébiránt a *Korszakokon mosolyogsz át*-ot T. ma is (majdnem) teljes mértékben érvényes, elfogadható szövegnek találja (mai eszével és ízlésével egyedül csupán a „hervadt szírom-perceket” érzi nem is kicsit disszonánsnak), noha ma már feltűnik neki – amit akkoriban valószínűleg még nem vett észre –, hogy ennek világa és életérzése, képeinek forrása és szerkezete, jóllehet összehasonlíthatatlanul alacsonyabb fokon, mennyire rokon fogantatású Tőzsér az évben megjelent *Kettős úrben* című verseskötetének „biológiai determinizmusával” (ez Turczel Lajos kifejezése volt), önelemzésének könyörtelenségével. S noha Kálmánnal ezután – főleg hogy T. 1970–1972 közt Komáromban (is) élt – személyesen is összeismerkedtek, sőt talán még valami barátságféle is szövődött köztük, ennek ellenére végig keveset tudott róla, illetve az utóbbi három-négy évtizedben egyáltalán semmit. Igaz, közben T. elkerült a városból, majd az országból is, és Kálmán verseivel sem találkozott már – eltűnt a szeme elől az idő könyörtelen süllyesztőjében, mint annyian, akik kétségtelen tehetségük ellenére sem tudtak soha a felszínen maradáshoz elégséges mértékben megkapaszkodni. Mígnem egyszer aztán teljesen váratlanul rábukkant Kálmán nevére a neten, *Szőnyegbombáz a fény* címmel kis verseskötetet adott ki valamilyen T. számára ismeretlen nevű kiadó (Karuna Bistríta) gondozásában, melynek hátlapján néhány életrajzi és egyéb adatot is talált róla. E szerint kilenc évvel volt idősebb nála, 1940-ben született, életében sok mindent végigcsinált, volt hegesztő, állami tisztviselő, segédszerkesztő, szakmunkás-kollégiumi nevelő, raktáros, postai rovatoló, munkanélküli, kapcsolatuk idején talán éppen nyomdai korrektor, 2000-től pedig nyugdíjas. 1985-ben, negyvenöt évesen megnősült, és felhagyott a versírással, de 1994-ben újrakezdte (remélve T. részéről, hogy ehhez nem kellett elválnia). Nem tudni azonban, hetvenéves korára megjelent debütáns verseskötetébe besorolta-e a korábbi, T. által ismert és kedvelt opusait is, a Könyvbarlang nevű, Felpécen bejegyzett online antikvárium és könyves webáruház honlapján közzétett (új?) versei mindenesetre változatlanul határozott verselési készségről és technikáról, a míveség és pallérozottság igényéről tanúskodnak, viszont mindegyikük megbillen, megdöccen valahol, és észrevehetően hiányzik róluk a külső szem ellenőrző tekintete, a megfelelő közeg formáló hatása s egy gyakorlott szerkesztő vagy kritikus odafigyelése, szűrése.¹³

¹² Persze, jellemző, hogy akkoriban még ilyeneket [is] fájlalt! Bár lehet, hogy csak a szeretője miatt irigyelte?

¹³ T. fenti feljegyzéseinek egyberendezőjeként, mielőtt e sorokat kiadtam volna a kezemből, s még egyszer ellenőrizni akartam a fentieket, bukkantam rá, hogy a *Szőnyegbombáz a fény* című, 2010-es debütje utáni nyolc esztendőben Kálmán még további hat kötetet kiadott ugyanott (*azt a!*...), miként – friss bejegyzésként – arra is, hogy 2023-ban földi pályájának is a végére ért...

Persze verselményei zömének elrettentő és T. egész későbbi életére kiható, figyelmeztető példái mellett a szándékosan meg nem nevezett járási lap azért a legegyszerűbb publicisztikai műfajok első, ám „korszakokon át” *mosolygó*, illetve átívelő mintáit is jelentette a számára. Különösen Andriskin József főleg sporttudósítások, valamint Ratimorszky Gyula kulturális és közéleti beszámolók alatti neve ragadt meg benne ebből az időből, akiktől biztonsággal elleshette néhány alapvető újságműfaj művelésének hogyanját és legalapvetőbb szabályait. S hát mint T. naplói egyberendezőjének és közreadójának meg kell említenem a falujukbeli Kurucz Lujza tanítónő nevét is, akinek akkor már országos lapok is közölgették a tudósításait, mivel tizenöt éves kora tájt T. elsősorban őt kérdezgette szégyenlősen-dadogósan, ámde nem minden nagyravágyás nélkül, hogyan is kell újságot írni. Aztán hamarosan maga is átesett a tűzkeresztségen, azaz az előző fejezetek egyikében már emlegetett első cikkecskéjén, miáltal gyanútlanul – mint később kiderült – egy olyan mókuserékre lépett föl, melyen többé már nem volt, s időközben megvénülvén sincs számára megállás...

Kecskés Péter: Photismos 3 (2019)